

พรรคการเมืองกับการเลือกตั้งภายใต้การปกครองระบอบประชาธิปไตย Political Parties and Elections Under a Democratic Regime.

ศักดิ์ดา ต้นคชสาร¹, สมปอง สุวรรณภุมมา² และไพฑูรย์ มาเมือง³

Sakda Tonkotchan¹, Sompong Suwannaphuma² and Phaitoon Mamuang³

¹นักวิชาการอิสระ

²อาจารย์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ

³อาจารย์ วิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

¹Independent Scholar

²Lecturer from the Faculty of Social Sciences Chaiyaphum Rajabhat University

³Lecturer from the Faculty of Social Sciences Chaiyaphum Buddhist College Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding Author E-mail: sakdaton.2021@gmail.com

Received: 5 May 2021

Revised: 1 June 2021

Accepted: 5 June 2021

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้ได้อธิบายถึงการจัดตั้งพรรคการเมืองที่นับได้ว่าเป็นมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งในการปกครองระบอบประชาธิปไตย ซึ่งเป็นกระบวนการแรกเพื่อเข้าสู่ระบบการเลือกตั้งเพื่อส่งผู้สมัครรับเลือกตั้งในการเข้าเป็นตัวแทนในการพัฒนาประเทศ ๆ ในทุก ๆ ด้าน ซึ่งประเทศไทยเรานั้นเป็นประเทศที่มีการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข กลไกที่สำคัญและนับว่าเป็นหัวใจหลักในการที่จะส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน คือ พรรคการเมือง อันเนื่องมาจากพรรคการเมืองเป็นสถาบันทางการเมืองที่เป็นศูนย์กลางที่ก่อให้เกิดการระดมการมีส่วนร่วมของประชาชน ตลอดจนผู้ที่มีอุดมการณ์ทางการเมืองร่วมกันมากำหนดนโยบายในการบริหารประเทศ มีการส่งเสริมการดำเนินกิจกรรมทางการเมืองในเชิงสร้างสรรค์ก็จะทำให้การพัฒนาประชาธิปไตยเป็นไปอย่างเข้มแข็งก่อให้เกิดความเป็นประชาธิปไตยอย่างแท้จริง ดังนั้น ผู้เขียนจึงเห็นว่า พรรคการเมืองนอกจากจะเป็นสถาบันทางการเมืองที่จะมีส่วนสำคัญในการส่งเสริมตัวแทนเพื่อเข้าสู่ระบบการเลือกตั้งแล้ว ยังมีส่วนสำคัญในการเป็นศูนย์กลางในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนก่อให้เกิดการเสริมสร้างประชาธิปไตยที่เข้มแข็ง สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 การปฏิรูปประเทศในด้านการเมืองในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินกิจกรรมทางการเมือง การใช้สิทธิเลือกตั้ง รวมทั้งการออกเสียงประชามติ และการส่งเสริมการดำเนินกิจกรรมของพรรคการเมืองเพื่อให้พัฒนาเป็นสถาบันทางการเมืองของประชาชน เพื่อให้พรรคการเมืองเป็นกลไกหลักในการส่งเสริมและพัฒนาประชาธิปไตยได้อย่างเข้มแข็ง

คำสำคัญ: พรรคการเมือง, ประชาธิปไตย, การมีส่วนร่วมทางการเมือง

Abstract

This academic paper explains The formation of a political party is of great importance in the regime of democracy. This is the first process to enter the electoral system to send candidates to represent the development of the country in all areas, in which Thailand is a democratic regime with the King as Head of State. An important mechanism that is at the heart of promoting people's participation is political parties because they are political institutions at the center of the process of peoples participation. As well as those who share political ideologies to formulate policies in the administration of the country Constructive political

activities are promoted, it will strengthen the development of democracy and create real democracy. Therefore, the author sees that Political parties, in addition to being a political institution, play an important role in promoting representatives to enter the electoral system. It also plays an important role in being a center for promoting the participation of the people, contributing to the strengthening of democracy. In accordance with the Constitution of the Kingdom of Thailand 2017, the country's political reform in promoting the participation of people in political activities Election Including the referendum vote and promoting the activities of political parties in order to develop into a political institution of the people. So that political parties can be the main mechanism for promoting and developing democracy.

Keywords: Political Parties, Democracy, Political Participation

บทนำ

ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 หมวด 16 การปฏิรูปประเทศ มาตรา 257 การปฏิรูปประเทศตามหมวดนี้ต้องดำเนินการเพื่อบรรลุเป้าหมาย ดังต่อไปนี้ (1) ประเทศชาติมีความสงบเรียบร้อย มีความสามัคคีปรองดอง มีการพัฒนาอย่างยั่งยืน ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และมีความสมดุลระหว่างการพัฒนาด้านวัตถุกับการพัฒนา ด้านจิตใจ (2) สังคมมีความสงบสุข เป็นธรรม และมีโอกาสอันดีเท่าเทียมกันเพื่อจัดความเหลื่อมล้ำ (3) ประชาชนมีความสุข มีคุณภาพชีวิตที่ดี และมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศและการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข แสดงให้เห็นว่า การปฏิรูปประเทศนั้นว่าเป็นสิ่งสำคัญเป็นอย่างมากต่อการพัฒนาประเทศ ดังจะเห็นได้จากการมีกรอบการปฏิรูปตามกฎหมาย เพื่อให้ประเทศชาติมีความสงบเรียบร้อย มีการพัฒนาอย่างยั่งยืนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง สังคมมีความสงบสุข เป็นธรรม และประชาชนมีความสุข มีคุณภาพชีวิตที่ดี รวมถึงการมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศและการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข (ราชกิจจานุเบกษา, 2560, ออนไลน์)

นอกจากนั้น มาตรา 258 ให้ดำเนินการปฏิรูปประเทศอย่างน้อยในด้านต่าง ๆ ให้เกิดผล ในด้านการเมือง (1) ให้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการปกครองในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข มีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมทางการเมืองรวมถึงการตรวจสอบ การใช้อำนาจรัฐ รู้จักยอมรับในความเห็นทางการเมืองโดยสุจริตที่แตกต่างกัน และให้ประชาชนใช้สิทธิเลือกตั้ง และออกเสียงประชามติโดยอิสระปราศจากการครอบงำไม่ว่าด้วยทางใด (2) ให้การดำเนินกิจกรรมของพรรคการเมืองเป็นไปโดยเปิดเผยและตรวจสอบได้ เพื่อให้พรรคการเมืองพัฒนาเป็นสถาบันทางการเมืองของประชาชนซึ่งมีอุดมการณ์ทางการเมืองร่วมกัน มีกระบวนการให้สมาชิกพรรคการเมืองมีส่วนร่วมและมีความรับผิดชอบอย่างแท้จริงในการดำเนินกิจกรรมทางการเมือง และการคัดเลือกผู้มีความรู้ความสามารถ ซื่อสัตย์สุจริต และมีคุณธรรมจริยธรรม เข้ามาเป็นผู้ดำรงตำแหน่ง ทางการเมืองที่ชัดเจนและเป็นรูปธรรม (3) มีกลไกที่กำหนดความรับผิดชอบของพรรคการเมืองในการประกาศนโยบายที่มิได้วิเคราะห์ผลกระทบ ความคุ้มค่า และความเสี่ยงอย่างรอบด้าน (4) มีกลไกที่กำหนดให้ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองต้องปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์สุจริต และรับผิดชอบต่อประชาชนในการปฏิบัติหน้าที่ของตน (5) มีกลไกแก้ไขปัญหาคัดแย้งทางการเมืองโดยสันติวิธีภายใต้การปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข จะเห็นได้ว่าการปฏิรูปประเทศในด้านการเมืองนั้น จะเน้นในเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินกิจกรรมทางการเมือง การใช้สิทธิเลือกตั้ง รวมทั้งการออกเสียงประชามติ และการส่งเสริมการดำเนินกิจกรรมของพรรคการเมืองเพื่อให้พัฒนาเป็นสถาบันทางการเมืองของประชาชน (ราชกิจจานุเบกษา, 2560, ออนไลน์)

ดังนั้น ผู้เขียนจึงเห็นว่า กลไกสำคัญอย่างหนึ่งในการปกครองระบอบประชาธิปไตยที่จะเป็นการพัฒนาประชาธิปไตยได้นั้น ส่วนสำคัญประการหนึ่งจึงเป็นการส่งเสริมให้พรรคการเมืองมีการดำเนินกิจกรรมทางการเมืองอย่างเข้มแข็งและส่งเสริมให้ประชาชนเกิดความรู้ความเข้าใจในการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ซึ่งพรรคการเมืองนับว่าเป็นหัวใจหลักในการที่จะเป็นกลไกก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชนและการส่งเสริมตัวตนเพื่อลงสมัครรับเลือกตั้งเพื่อพัฒนาประเทศชาติต่อไป

บทวิเคราะห์

1. แนวคิดเกี่ยวกับพรรคการเมือง

1.1 พรรคการเมืองภายใต้รัฐธรรมนูญ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ ว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2560 หมวด 1 การจัดตั้งพรรคการเมือง อาทิ มาตรา 9 บุคคลซึ่งมีอุดมการณ์ทางการเมืองในแนวทางเดียวกัน และมีคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้ามตามกฎหมายกำหนด มีจำนวนไม่น้อยกว่าห้าร้อยคนอาวรวมกันดำเนินการเพื่อจัดตั้งพรรคการเมืองตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญได้ หมวด 2 การดำเนินกิจกรรมของพรรคการเมือง มาตรา 20 ให้พรรคการเมืองที่นายทะเบียนรับจดทะเบียนจัดตั้งพรรคการเมืองแล้วเป็นนิติบุคคล มีวัตถุประสงค์สำคัญเพื่อดำเนินกิจกรรมทางการเมืองตามหลักการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข และเพื่อส่งผู้สมัครลงรับเลือกตั้ง พรรคการเมืองต้องไม่ดำเนินกิจการอันมีลักษณะเป็นการแสวงหากำไรมาแบ่งปันกัน มาตรา 21 พรรคการเมืองต้องมีคณะกรรมการบริหารพรรคการเมืองเป็นผู้รับผิดชอบดำเนินกิจกรรมของพรรคการเมืองให้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญ กฎหมาย นโยบาย และข้อบังคับของพรรคการเมือง มติของที่ประชุมใหญ่ของพรรคการเมือง รวมตลอดทั้งระเบียบ ประกาศ และคำสั่งของคณะกรรมการ ซึ่งต้องกระทำด้วยความรอบคอบ ระมัดระวัง และซื่อสัตย์สุจริต เพื่อประโยชน์ของประเทศไทย และประชาชน และต้องให้สมาชิกมีส่วนร่วมและรับผิดชอบอย่างแท้จริงในการดำเนินกิจกรรมทางการเมือง และการคัดเลือกสมาชิกหรือบุคคลซึ่งมีความรู้ความสามารถ ซื่อสัตย์สุจริต และมีคุณธรรม จริยธรรม เข้าสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือตำแหน่งอื่น หรือเพื่อแต่งตั้งเป็นผู้ดำรง ตำแหน่งทางการเมือง คณะกรรมการบริหารพรรคการเมืองประกอบด้วย หัวหน้าพรรคการเมือง เลขาธิการพรรคการเมือง เภรัณยูพรรคการเมือง นายทะเบียนสมาชิก และกรรมการบริหารอื่นตามที่กำหนดในข้อบังคับ และมาตรา 23 ในการดำเนินกิจกรรมทางการเมืองตามหลักการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข อย่างน้อยในแต่ละปีพรรคการเมืองต้องมีกิจกรรม อย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่าง ดังต่อไปนี้ (1) ส่งเสริมให้สมาชิกและประชาชนมีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข การใช้สิทธิและเสรีภาพอย่างมีเหตุผล และมีความรับผิดชอบต่อสังคม และความรู้เกี่ยวกับหน้าที่ของปวงชนชาวไทย (2) ร่วมกับประชาชนในการหาแนวทางการพัฒนาประเทศ และการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมอย่างมีเหตุผลโดยคำนึงถึงความสมดุลระหว่างการพัฒนาด้านวัตถุกับการพัฒนาด้านจิตใจ และความอยู่เย็นเป็นสุขของประชาชนประกอบกัน (3) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินกิจกรรมทางการเมือง รวมตลอดทั้ง การตรวจสอบการใช้อำนาจอรัฐและการดำเนินงานขององค์กรอิสระอย่างมีเหตุผล (4) ส่งเสริมให้สมาชิกและประชาชนมีความสามัคคีปรองดอง รู้จักยอมรับในความเห็นทางการเมืองโดยสุจริตที่แตกต่าง และแก้ไขปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองโดยสันติวิธี เพื่อประโยชน์สุข ของประเทศไทยและประชาชน (5) กิจกรรมอื่นอันจะยังประโยชน์ต่อการพัฒนาระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รวมทั้งการพัฒนาพรรคการเมืองให้เป็นสถาบันทางการเมืองของประชาชน ทั้งนี้ ตามที่ ได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการ ให้หัวหน้าพรรคการเมืองโดยความเห็นชอบของคณะกรรมการบริหารพรรคการเมือง จัดทำแผนหรือโครงการที่จะดำเนินกิจกรรมตามวรรคหนึ่งในแต่ละปีส่งให้นายทะเบียนทราบภายในเดือนเมษายน ของทุกปี และให้นายทะเบียนเผยแพร่ให้ประชาชนทราบเป็นการทั่วไป

1.2 ความหมายของพรรคการเมือง นักวิชาการให้ความหมายของพรรคการเมืองไว้หลายความหมาย ดังนี้

พรรคการเมืองเกิดจากกลุ่มหรือคณะบุคคลที่มีความคิด อุดมการณ์คล้ายคลึงกัน มารวมตัวกันจัดตั้งองค์กรของตนขึ้นมาโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อที่จะเป็น รัฐบาล ด้วยวิธีการส่งตัวแทนเข้าสมัครรับเลือกตั้งเพื่อดำเนินการปกครองหรือบริหารประเทศ (จุฬานิมิพานิช, 2545, น.50)

พรรคการเมือง คือ กลุ่มของคนที่มีแนวความคิดหรือ อุดมการณ์ทางการเมืองอย่างเดียวกัน ร่วมกันจัดตั้งเป็นสถาบันที่มีการจัดองค์กรที่แน่นอนชัดเจน มีการกำหนดทางเลือกเกี่ยวกับนโยบายที่สำคัญในการปกครองและบริหารประเทศในด้านต่าง ๆ มีการคัดเลือกบุคคลเข้าดำรงตำแหน่งทางการเมือง พยายามเข้าไปมีส่วนในอำนาจรัฐจนสามารถ จัดตั้งหรือร่วมจัดตั้งรัฐบาลเพื่อบริหารประเทศ (วิสุทธิ โปธิแทน, 2550, น.143)

พรรคการเมือง หมายถึง กลุ่มคนที่มีแนวความคิดหรืออุดมการณ์ทางการเมืองที่คล้ายคลึงกันหรือเหมือนกัน ร่วมกันจัดตั้งเป็นองค์กรเพื่อส่งบุคคลเข้าสมัครรับเลือกตั้ง โดยมีจุดประสงค์ร่วมกันที่จะจัดตั้งรัฐบาลเพื่อบริหารประเทศตามนโยบายที่สอดคล้องกับอุดมการณ์ของกลุ่ม (วารินทร์ เล็กใหญ่, 2553 น.25-26)

ดังนั้น พรรคการเมือง หมายถึง กลุ่มคนหรือคณะบุคคลที่มีแนวความคิดหรืออุดมการณ์ที่คล้ายคลึงกันมารวมตัวกันจัดตั้งองค์กรทางการเมือง มีการดำเนินกิจกรรมทางการเมืองภายใต้กรอบกฎหมาย และมีการกำหนดนโยบายในการพัฒนาประเทศ และส่งตัวแทนเพื่อสมัครรับเลือกตั้งเพื่อเข้าไปทำหน้าที่ในการบริหารประเทศ

2. หลักการสำคัญของประชาธิปไตย

หลักการที่สำคัญของประชาธิปไตยมี 4 ข้อ ได้แก่

2.1 หลักอำนาจอธิปไตยของปวงชน (Popular Sovereignty or Sovereignty of the People) แสดงออกได้ในเรื่องสำคัญ ๆ ดังนี้

2.1.1 การที่ประชาชนมีส่วนเกี่ยวข้องและมีส่วนร่วมในกิจกรรมทั้งหลายของสังคม ไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมทางการเมืองกิจกรรมทางสังคม และกิจกรรมทางเศรษฐกิจ เนื่องจากประชาธิปไตยนั้นเป็นแนวความคิดที่เริ่มจากการเน้นเรื่องการเมืองการที่ประชาชนมีโอกาสอย่างกว้างขวางที่จะมีส่วนร่วมทางการเมืองในลักษณะต่าง ๆ จึงถือว่าเป็นแกนสำคัญอย่างหนึ่งของการแสดงถึงอำนาจอธิปไตยของปวงชน การมีส่วนร่วมทางการเมืองที่ถือว่ามีความสำคัญพื้นฐานของประชาธิปไตยได้แก่

1) การเลือกตั้ง (Election) การเลือกตั้งในที่นี้หมายความว่ารวมถึง กิจกรรม และกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการให้ได้มาซึ่งตัวแทนของประชาชนที่ประชาชนผู้เลือกตั้ง ใช้อุดหนุนเลือกตัวแทนของตนจากบรรดาผู้สมัครรับเลือกตั้งที่หลากหลาย เพื่อให้ผู้ได้รับเลือกไป ดำรงตำแหน่งและทำหน้าที่อย่างใดอย่างหนึ่งแทนประชาชน จึงถือได้ว่าการเลือกตั้งเป็น องค์ประกอบที่สำคัญมากที่จะขาดไม่ได้ของประชาธิปไตยในทางปฏิบัติ เป็นเครื่องมือที่แสดงให้เห็นว่าอำนาจอธิปไตยนั้นเป็นของประชาชน และประชาชนเป็นผู้ใช้อำนำนันผ่านทางผู้แทนของตนในการปกครองและบริหารประเทศ การเลือกตั้งจึงเป็นสิ่งที่ชี้ให้เห็นเป็นเบื้องต้นว่าประเทศนั้น ปกครองโดยประชาชน

2) การมีส่วนร่วมในการรวมตัวกันเป็นกลุ่มผลประโยชน์ (Interest group) หรือกลุ่มอิทธิพล (Pressure group) ในสังคมประชาธิปไตยซึ่งเป็นสังคมที่คนทั้งหลายมีสิทธิ เสรีภาพเป็นอย่างมากนั้น การมีส่วนร่วมทางการเมืองที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งคือการที่คนที่มีความสนใจในเรื่องเดียวกันหรือมีผลประโยชน์อย่างเดียวกันรวมตัวกันอย่างอิสระเป็นกลุ่มต่าง ๆ แล้วทำกิจกรรมร่วมกันเกี่ยวกับความสนใจร่วมหรือผลประโยชน์ร่วมกันนั้น ในประเทศประชาธิปไตยคน ๆ หนึ่งอาจเป็นสมาชิกกลุ่มต่าง ๆ ได้มากมายหลายกลุ่มเท่าที่ตนต้องการ トラบไคที่การเป็น สมาชิกและการร่วมทำกิจกรรมของกลุ่มนั้น ๆ ไม่ผิดกฎหมายและไม่ก่อความเสียหายแก่ผู้ใด

3) การมีส่วนร่วมในการรวมตัวกันเป็นพรรคการเมือง (Political party) ในประเทศประชาธิปไตยนั้น

ประชาชนอาจรวมตัวกันเป็นกลุ่มอีกประเภทหนึ่งที่มุ่งแข่งขันกันเพื่อ เข้าไปมีอำนาจทางการเมืองการปกครองของรัฐ กลุ่มดังกล่าวนี้เรียกว่า “พรรคการเมือง” โดยที่ประชาชนผู้เห็นว่าตนเองและกลุ่มของตนเองมีความสามารถที่จะทำหน้าที่ปกครองและบริหารประเทศ แทนประชาชนทั้งประเทศได้ดีกว่าคนอื่นก็จะเสนอตัวให้คนอื่นเลือกตั้ง หากได้รับเลือกมีเสียงข้าง มากก็จะได้รับมอบจากประชาชนให้ใช้อำนาจรัฐเป็นระยะเวลาหนึ่ง จึงถือได้ว่าพรรคการเมืองเป็น สถาบันทางการเมืองที่สำคัญประเภทหนึ่งที่รวบรวมคนที่มีความคิดทางการเมืองหรืออุดมการณ์ทางการเมืองคล้ายคลึงกันมาอยู่ร่วมกันเพื่อรวบรวมความเรียกร้องความต้องการด้านต่าง ๆ ของคนในสังคมมาจัดทำเป็นนโยบายคือสิ่งที่จะทำให้หากพรรคตนเองได้มีอำนาจ

สรุป การส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองให้แก่ประชาชนเป็นสิ่งสำคัญเป็นอย่างมาก เนื่องจากการมีส่วนร่วมทางการเมืองถือว่ามีความสำคัญพื้นฐานของประชาธิปไตย ได้แก่ การเลือกตั้ง (Election) การมีส่วนร่วมในการรวมตัวกันเป็นกลุ่มผลประโยชน์ (Interest group) หรือกลุ่มอิทธิพล (Pressure group) และการมีส่วนร่วมในการรวมตัวกันเป็นพรรคการเมือง (Political party)

2.1.2 การปกครองโดยเสียงข้างมากที่เคารพสิทธิของฝ่ายข้างน้อย หลักเกณฑ์ การปกครองโดยเสียงข้างมาก หมายความว่า การตัดสินใจใด ๆ ของกลุ่ม ไม่ว่าจะเล็กหรือใหญ่ ไม่ว่าจะในระดับใด หลังจากที่ได้มีการปรึกษาหารือแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันพอสมควรแล้ว หากไม่อาจหาความเห็นพ้องต้องกันเป็นเอกฉันท์ได้ ก็ให้ตัดสินเป็นขอยุติในขณะนั้นโดยถือเสียงข้าง มากเป็นเสียงชี้ขาด แต่จะต้องคำนึงถึงสิทธิเสรีภาพพื้นฐานของเสียงข้างน้อยด้วย เพราะหากไม่คำนึงถึงสิทธิเสรีภาพแล้วจะทำให้เสียงข้างมากนั้นเป็นเสียงข้างมากที่กดขี่ขึ้นเป็นลักษณะของ เผด็จการไม่ใช่ประชาธิปไตย

สรุป การปกครองโดยเสียงข้างมากถึงแม้ว่านับว่าเป็นการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย แต่อย่างไรก็ตามก็ต้องคำนึงถึงฝ่ายเสียงส่วนน้อย การเคารพสิทธิ นับว่าเป็นสิ่งสำคัญตามหลักประชาธิปไตย

2.1.3 การยอมรับการมีฝ่ายค้าน การยอมรับการมีฝ่ายค้านไม่ได้หมายความว่า ให้ฝ่ายค้านเข้ามาใช้อำนาจร่วมตัดสินใจในการกระทำของรัฐบาลแต่หมายความว่า เป็นการยอมรับให้มี ฝ่ายที่ไม่เห็นด้วยกับนโยบายและการกระทำของรัฐบาลเกิดขึ้น คงอยู่และดำเนินการได้โดยอิสระ รวมทั้งการที่รัฐบาลยอมรับฟังเสียงวิพากษ์วิจารณ์จากผู้ที่ไม่เห็นด้วยกับรัฐบาลด้วย トラบใดที่การคัดค้านและการวิพากษ์วิจารณ์นั้นไม่ล่วงละเมิดผู้ใดจนขัดต่อกฎหมายที่ออกและประกาศใช้ตามวิถีทางประชาธิปไตย

สรุป ตามระบอบประชาธิปไตยการจัดตั้งรัฐบาลนั้นจะเป็นฝ่ายที่สามารถรวบรวมเสียงข้างเพื่อร่วมกันจัดตั้งรัฐบาล อีกฝ่ายจะเป็นฝ่ายค้าน ถึงแม้ว่าฝ่ายค้านอาจจะคัดค้านหรือเห็นต่างกับการทำงานของฝ่ายรัฐบาลก็ต้องยอมรับต่อเสียงวิพากษ์วิจารณ์ เพื่อประกอบการตัดสินใจในการทำงานของรัฐบาล

ดังนั้น จะเห็นได้ว่า หลักการสำคัญของหลักประชาธิปไตยที่สำคัญเป็นประการแรก ได้แก่ หลักอำนาจประชาธิปไตยของปวงชนนั้น ซึ่งในระบอบประชาธิปไตยอำนาจเป็นของประชาชน การส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมือง ตลอดจนทั้งในกิจกรรมต่างๆจะเป็นพื้นฐานของการพัฒนาประชาธิปไตย ซึ่งการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนที่สำคัญ ได้แก่ การเลือกตั้ง (Election) การมีส่วนร่วมในการรวมตัวกันเป็นกลุ่มผลประโยชน์ (Interest group) หรือกลุ่มอิทธิพล (Pressure group) และการมีส่วนร่วมในการรวมตัวกันเป็นพรรคการเมือง (Political party) นอกจากนั้น หลักการปกครองโดยฝ่ายเสียงข้างมากแต่ยังคงหลักการเคารพสิทธิของฝ่ายเสียงข้างน้อย รวมทั้งการยอมรับการมีฝ่ายค้าน

2.2 หลักการวาดด้วยสิทธิเสรีภาพ (Right, liberty or freedom) เสรีภาพในระบอบประชาธิปไตย หมายถึง ความสามารถของคนที่ จะกระทำหรือเว้นกระทำการสิ่งใดสิ่งหนึ่งก็ได้ ภายในขอบเขตข้อกำหนดของกฎหมาย ซึ่งกฎหมายนั้นออกโดยวิถีทางประชาธิปไตยคือออกโดยผู้แทนราษฎรที่ได้รับเลือกตั้งมาอย่างเป็นประชาธิปไตย เสรีภาพในระบอบประชาธิปไตยจึงไม่ใช่การกระทำอะไรก็ได้ตามใจตนเอง เพราะการทำอะไรก็ตามใจตนเองโดยไม่คำนึงถึงจิตใจของคนอื่น ๆ นั้นเป็นลักษณะของเผด็จการส่วนบุคคลที่อาจเรียกได้ว่าเป็น “อิตาเลียน” เสรีภาพพื้นฐานในระบอบประชาธิปไตย ได้แก่

2.2.1 เสรีภาพในการคิดและการแสดงออก หมายถึงการที่คนแต่ละคนหรือ แม้แต่กลุ่มคนแต่ละกลุ่มมีอิสระในการคิดและการแสดงออกซึ่งความคิดของตนได้อย่างเต็มที่ที่ปราศจากการคิดและการแสดงออกดังกล่าวจะไม่ละเมิดผู้อื่นคือไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อนเสียหาย

สรุปได้ว่า เสรีภาพในการคิดและการแสดงออกนั้น แต่ละบุคคลสามารถมีอิสระในการคิดและการแสดงออกได้อย่างเต็มที่ แต่ต้องไม่เป็นการละเมิดสิทธิของผู้อื่น รวมทั้งไม่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อผู้อื่นด้วยเช่นกัน

2.2.2 สิทธิในการเป็นราษฎรของรัฐ หมายถึง การที่คน ๆ หนึ่งที่มีบิดา หรือ มารดา เป็นราษฎรของรัฐใด คือ มีสัญชาติ หรือชาติตามกฎหมายของรัฐใด คน ๆ นั้นย่อมมีสิทธิได้สัญชาติเป็นราษฎรของรัฐนั้น ๆ และมีสิทธิอื่น ๆ เช่น สิทธิทางการเมือง สิทธิทางสังคม และสิทธิทางเศรษฐกิจ เสมอภาคกันกับราษฎรคนอื่น ๆ การมีสิทธิเสมอภาคเช่นเดียวกันทุกคนโดยมีเสรีภาพพื้นฐานทั้งหลายอย่างกว้างขวางเช่นเดียวกันนี้เรียกอีกอย่างหนึ่งว่าเป็นการมี “สิทธิความเป็นมนุษย์” หรือ “สิทธิมนุษยชน” (Human rights)

สรุปได้ว่า สิทธิในการเป็นราษฎรของรัฐนั้น เป็นสิทธิโดยชอบธรรมที่พลเมืองของรัฐใดมีสัญชาติหรือเชื้อชาติตามกฎหมายใด ย่อมมีสิทธิในความเป็นพลเมืองของรัฐนั้น

2.2.3 เสรีภาพในการเลือกตั้ง หมายถึง การที่ราษฎรของรัฐผู้มีคุณสมบัติ พื้นฐานที่จำเป็นของผู้มีสิทธิเลือกตั้งได้รับสิทธิในการเลือกตั้งอย่างเท่าเทียมกัน เสรีภาพในการเลือกตั้งนี้เน้นความมีอิสระของผู้เลือกตั้งที่จะเลือกหรือไม่เลือกผู้สมัครรับเลือกตั้งผู้หนึ่งผู้ใดหรือ พรรคการเมืองหนึ่งพรรคการเมืองใดโดยใช้วิจารณญาณของตนเองอย่างปราศจากการบังคับ ชูเชื้อ หรือ หลอกลวงด้วยประการใด ๆ

สรุปได้ว่า เสรีภาพในการเลือกตั้งนั้น เป็นสิทธิที่ราษฎรที่มีคุณสมบัติสามารถใช้สิทธิในการเลือกตัวแทนอย่างเป็นอิสระเพื่อให้ตัวแทนเข้าไปบริหารประเทศได้

2.2.4 เสรีภาพในการนับถือศาสนา หมายถึงการที่คนมีอิสระที่จะเชื่อหรือไม่ เชื่อ นับถือหรือไม่นับถือศาสนาใด ๆ ก็ได้ปราศจากการเชื่อการไม่เชื่อการนับถือ หรือไม่นับถือ ของตนไม่ก่อให้เกิดความเสียหายหรือไม่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนรำคาญแก่ผู้อื่น หรือไม่ดูหมิ่น ศาสนาอื่น

สรุปได้ว่า เสรีภาพในการนับถือศาสนา เป็นความอิสระที่ราษฎรสามารถจะนับถือศาสนาหรือไม่นับถือศาสนาใดก็ได้ แต่ทั้งนี้ต้องไม่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนรำคาญแก่ผู้อื่น หรือไม่ดูหมิ่นเหยียดหยามศาสนาหรือลัทธิอื่น

2.2.5 เสรีภาพในการเคลื่อนไหวย้ายที่อยู่ หมายถึง ราษฎรของรัฐหรือ แม้แต่คนต่างดาวที่เข้าเมืองมา โดยชอบด้วยกฎหมายนั้นย่อมมีอิสระที่จะไปไหนมาไหนหรือไปตั้งบ้านเรือน หรือไปอยู่อาศัยภายในเขตของรัฐนั้นใดโดยไม่จำเป็นต้องขออนุญาตจากเจ้าหน้าที่ของรัฐก่อน ยกเว้นในสถานที่หวงห้ามของรัฐที่กำหนดไว้โดยเฉพาะตามกฎหมายหรือสถานที่ของเอกชนที่เจ้าของไม่อนุญาตให้เข้าไป

สรุปได้ว่า เสรีภาพในการเคลื่อนไหวย้ายที่อยู่ เป็นความอิสระที่พลเมืองในรัฐสามารถไปไหนมาไหนหรือตั้งบ้านเรือนภายใต้กฎหมายกำหนด

2.2.6 เสรีภาพในการประชุม ชุมนุม และรวมตัวเป็นกลุ่มหรือสมาคม หมายถึงคนทั้งหลายมีอิสระที่จะร่วมประชุม ชุมนุมกันโดยสงบและปราศจากอาวุธ มีอิสระที่จะ รวมกันเป็นกลุ่มประเภทต่าง ๆ เช่น เป็นชมรม สมาคม สหภาพ หรือพรรคการเมือง ปราศจากการประชุม การชุมนุมหรือการรวมกลุ่มกันนั้นไม่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่ใคร ไม่ว่าจะเป็นความเสียหายต่อเอกชน หรือความเสียหายต่อรัฐ

สรุปได้ว่า เสรีภาพในการประชุม ชุมนุม และรวมตัวเป็นกลุ่มหรือสมาคมนั้นย่อมสามารถกระทำโดยอิสระ ซึ่งไม่เป็นการกระทำการที่ผิดกฎหมายหรือ ภายใต้กรอบกฎหมายกำหนด

2.2.7 เสรีภาพที่จะไม่ถูกรัฐหรือใครกระทำการใด ๆ ต่อตนตามอำเภอใจ หมายถึง บุคคลที่อยู่ในรัฐไม่ว่าจะเป็นราษฎรหรือคนต่างด้าวต้องได้รับหลักประกันจากรัฐว่าตนเอง จะไม่ถูกรัฐ เจ้าหน้าที่ใด ๆ ของรัฐ หรือใครก็ตามกระทำการตามอำเภอใจของคนเหล่านั้นให้เกิดความเดือดร้อนรำคาญหรือเสียหายต่อความเป็นอยู่ทรัพย์สิน ร่างกายจิตใจหรือชีวิต

สรุปได้ว่า เสรีภาพที่จะไม่ถูกรัฐหรือใครกระทำการใด ๆ ได้ตามอำเภอจินั้น เป็นการที่บุคคลหรือราษฎรในรัฐจะได้รับความคุ้มครองจากรัฐนั้นภายใต้กรอบกฎหมายที่กำหนด

2.2.8 เสรีภาพพื้นฐานอื่น ๆ อันเกี่ยวกับเรื่องส่วนตัวของคนในประเทศประชาธิปไตยนั้น คนแต่ละคนย่อมมีอิสระในความเป็นอยู่และการกระทำส่วนตัวใด ๆ ของตนที่ไม่ละเมิดผู้อื่น เช่น เสรีภาพในการเลือกที่จะประกอบอาชีพที่สุจริตใดก็ได้ เสรีภาพในการเลือกคู่ครอง ที่ขึ้นอยู่กับการยินยอมพร้อมใจโดยสมัครใจของทั้งสองฝ่าย เสรีภาพในการแสวงหาทรัพย์สินโดยสุจริต ไม่ผิดกฎหมาย

สรุปได้ว่า เสรีภาพพื้นฐานอื่น ๆ นั้น บุคคลในรัฐย่อมมีความอิสระในความเป็นอยู่และสามารถกระทำการอันเป็นส่วนตัวที่ไม่ไปกระทบสิทธิหรือละเมิดต่อผู้อื่น

ดังนั้น จะเห็นได้ว่า หลักการสำคัญของหลักประชาธิปไตยที่สำคัญตามหลักการว่าด้วยสิทธิเสรีภาพ อันได้แก่ เสรีภาพในการคิดและการแสดงออก สิทธิในการเป็นราษฎรของรัฐ เสรีภาพในการเลือกตั้ง เสรีภาพในการนับถือศาสนา เสรีภาพในการเคลื่อนไหวหรือย้ายที่อยู่ เสรีภาพในการประชุม ชุมนุม และรวมตัวเป็นกลุ่มหรือสมาคม เสรีภาพที่จะไม่ถูกรัฐหรือใครกระทำการใด ๆ ต่อตนตามอำเภอใจและเสรีภาพพื้นฐานอื่น ๆ อันเกี่ยวกับเรื่องส่วนตัวของคนในประเทศประชาธิปไตยนั้น

2.3 หลักการว่าด้วยความเสมอภาค (Equality) ความเสมอภาคในระบบประชาธิปไตย หมายความว่า การที่ราษฎรทุกคนในประเทศมีความเท่าเทียมกันในเรื่องพื้นฐานสำคัญ ๆ อันจะทำให้ทุกคนมีศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์และก่อให้เกิดความยุติธรรมในสังคม เป็นหลักการที่รัฐจะต้องให้หลักประกันแก่ราษฎรทุกคนให้ได้รับ และมีความเสมอภาคพื้นฐานอย่างทั่วหน้า โดยไม่นำเอาเรื่องเชื้อชาติ สีผิว รูปร่างหน้าตา ฐานะ ศาสนา ภาษาพูด มาเป็นสิ่งที่ขวางกั้นหรือเป็นข้อจำกัดซึ่งความเสมอภาคดังกล่าวได้แก่

2.3.1 ความเสมอภาคทางการเมืองโดยทั่วไปนั้นหมายความว่าความครอบคลุมถึงการที่ราษฎรมีหลักประกันที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองในเรื่องต่าง ๆ ได้อย่างเท่าเทียมกัน

2.3.2 ความเสมอภาคตามกฎหมาย หมายความว่า ระบบการออกกฎหมาย บังคับใช้และการวินิจฉัยกฎหมายของประเทศจะต้องมีลักษณะเป็นมาตรฐานสากลซึ่งบังคับใช้กับทุกคนโดยเสมอภาคไม่เลือกปฏิบัติ

2.3.3 ความเสมอภาคในโอกาส หมายความว่าราษฎรทุกคนในสังคมมีโอกาส อย่างเต็มที่ที่จะแสดงออกซึ่งศักยภาพในความสามารถของตนในการดำรงและดำเนินชีวิตของตน โดยสุจริตเพื่อให้ตนได้บรรลุวัตถุประสงค์ได้โดยไม่ละเมิดผู้ใดเป็นการให้อิสระทุกคนเท่าเทียมกันในการแข่งขันโดยไม่คำนึงถึงฐานะทางเศรษฐกิจ สังคม หรือการเมือง

2.3.4 ความเสมอภาคทางสังคม หมายความว่าทุกคนในสังคมสามารถอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างเสมอภาคโดยไม่ถูกเหยียดหยามกันเพราะสถานภาพทางสังคมที่แต่ละคน เป็นเพราะทุกคนจะมีความเคารพในความเป็นมนุษย์ของกันและกัน

2.3.5 ความเสมอภาคทางเศรษฐกิจ หมายความว่า คนแต่ละคนควรจะได้รับ หลักประกันจากสังคมและรัฐให้มีหลักประกันความมั่นคงทางเศรษฐกิจพื้นฐานเพื่อดำรงชีวิตอยู่ได้ โดยปรกติพอสมควรที่จะมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีหรืออย่างน้อยที่สุดในระยะแรก ๆ ของการพัฒนา นั้นแต่ละคนต้องมีหลักประกันที่จะไม่ถึงกับอดอยากหิวโหยหรือเจ็บป่วยอยู่ตลอดเวลา

สรุปได้ว่า หลักความเสมอภาค คือ ความเท่าเทียมกันของบุคคลในรัฐ มีศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์และก่อให้เกิดความยุติธรรมในสังคม ซึ่งความเสมอภาคนั้น ประกอบด้วย ความเสมอภาคทางการเมือง ความเสมอภาคตามกฎหมาย ความเสมอภาคในโอกาส ความเสมอภาคทางสังคม และความเสมอภาคทางเศรษฐกิจ

2.4 หลักภราดรภาพ (Fraternity) ในการปกครองตัวเองรวมกันของประชาชนนั้น เมื่อคนในสังคมมีโอกาสและเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของสังคมได้อย่างกว้างขวาง ไม่ว่าจะเป็นเรื่องทางการเมือง เศรษฐกิจ หรือทางสังคม ย่อมทำได้อย่างสันติและหาข้อยุติที่เหมาะสมเป็นที่ยอมรับกัน ถ้าคนทั้งหลายมีความเคารพซึ่งกันและกันและมีความรักความปรารถนาดีต่อกัน ประดุจญาติพี่น้องที่ เรียกว่า ภราดรภาพ แต่หากประเด็นที่กล่าวถึงยังไม่เห็นที่เข้าใจรวมกันได้ก็ต้องมีการอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันอย่างรอบด้านด้วยข้อเท็จจริงต่าง ๆ และใช้หลักเหตุผลเพื่อหาข้อสรุป การมีภราดรภาพและการยึดมั่นในหลักเหตุผลประกอบกับข้อเท็จจริงที่ชัดเจนนั้น ย่อมทำให้คนในสังคม สามารถร่วมมือกันทำกิจกรรมทั้งหลายที่เป็นประโยชน์ ต่อส่วนรวมของสังคมและประเทศชาติ เมื่อมีแนวคิดอันนำไปสู่หลักการสำคัญของประชาธิปไตยตามที่อธิบายมาแล้วนั้น ประชาชนส่วนใหญ่จะต้องมีความคิดความเชื่อและการกระทำที่สอดคล้องกับหลักการของประชาธิปไตย หรือเรียกว่าประชาชนมี “วิถีชีวิตประชาธิปไตย” และการที่ประเทศใดจะเป็น ประชาธิปไตยได้จะต้องมีสถาบันการเมืองที่จำเป็นที่สอดคล้องกับหลักการสำคัญของประชาธิปไตยด้วย เพื่อให้ประชาธิปไตยดำรงอยู่และดำเนินไปได้ด้วยดีอย่างมั่นคง และสถาบันการเมืองที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในระบอบประชาธิปไตยก็คือพรรคการเมือง (วิสุทธ์ โพธิ์แทน, 2550, น.49-79)

สรุปได้ว่า หลักภราดรภาพ เป็นหลักของการอยู่ร่วมกันของประชาชนในการร่วมกันในกิจกรรมต่าง ๆ โดยมีการรับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกัน มีความเคารพซึ่งกันและกัน มีความรักความสามัคคี อยู่ร่วมกันบนแนวทางแห่งความสันติ

3. ความสำคัญของพรรคการเมืองต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตย

จากการวิเคราะห์เกี่ยวกับการจัดตั้งพรรคการเมืองภายใต้การปกครองระบอบประชาธิปไตยนั้น ผู้เขียนได้นำมาสรุปความสำคัญของพรรคการเมืองต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตยได้ ดังนี้

3.1 พรรคการเมือง นับได้ว่าเป็นสถาบันทางการเมืองที่มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งในระบอบประชาธิปไตย อันเนื่องมาจากการเป็นศูนย์กลางทางการเมืองของประชาชนในการรับทราบปัญหาและความต้องการเพื่อกำหนดนโยบายในการพัฒนาประเทศ

3.2 พรรคการเมืองเป็นการรวมกลุ่มคนที่มีอุดมการณ์ทางการเมืองคล้ายคลึงกัน ร่วมกันกำหนดนโยบายในการพัฒนาประเทศและส่งตัวแทนเพื่อลงสมัครรับเลือกตั้งเพื่อเข้าไปเป็นตัวแทนในการบริหารประเทศ

3.3 พรรคการเมืองเป็นเสมือนตัวกลางเพื่อเชื่อมโยงระหว่างรัฐบาลและประชาชน

3.4 พรรคการเมืองเป็นสถาบันทางการเมืองที่จะสามารถส่งเสริมความเป็นประชาธิปไตยที่เข้มแข็ง

3.5 พรรคการเมืองจะสามารถพัฒนาประเทศให้เกิดการพัฒนาทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง บนพื้นฐานของการมีส่วนร่วมของประชาชน

สรุป

ภายใต้การปกครองระบอบประชาธิปไตยนั้น หัวใจสำคัญคือ การส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมือง โดยเฉพาะกิจกรรมทางการเมืองในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การเลือกตั้ง การออกเสียงประชามติต่าง ๆ หรือแม้กระทั่งการมีส่วนร่วมในการลงสมัครรับเลือกตั้งเพื่อเป็นตัวแทนเพื่อเข้าไปบริหารประเทศ ซึ่งกุญแจสำคัญอันจะนำไปสู่กระบวนการทางการเมืองในรูปแบบต่าง ๆ คือ พรรคการเมือง กล่าวคือ พรรคการเมืองจะเป็นกลไกที่สำคัญที่จะสามารถสร้างความเป็นประชาธิปไตยได้อย่างเข้มแข็งภายใต้การมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งจะทำได้กำหนดนโยบายต่าง ๆ ในการพัฒนาประเทศตามความต้องการของประชาชน ป็นสื่อกลางถึงรัฐบาลและก่อให้เกิดการพัฒนาประเทศได้อย่างต่อเนื่องและมีความเป็นประชาธิปไตยที่เข้มแข็งต่อไป

กิตติกรรมประกาศ

บทความวิชาการฉบับนี้ สำเร็จลุล่วง โดยได้รับคำแนะนำชี้แนะ และแก้ไขปรับปรุงจากกองบรรณาธิการและคณะ ตลอดจนผู้ทรงคุณวุฒิ แนะนำ ตรวจสอบแก้ไข จึงขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้ และขอขอบคุณเอกสาร ตำรา ตลอดจนนักวิชาการที่ได้นำข้อมูลอัน

เป็นประโยชน์และเป็นแนวทางในการนำเสนอบทความ เพื่อให้เกิดองค์ความรู้ ในการที่จะนำไปเป็นแนวทางที่จะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อผู้ต้องการที่จะศึกษาค้นคว้าต่อไป

เอกสารอ้างอิง

จุมพล หนิมพานิช. (2545). *กลุ่มผลประโยชน์กับการเมืองไทย*. กรุงเทพฯ: โครงการส่งเสริมการแต่งตำรา

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

ราชกิจจานุเบกษา. (2560). *รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย*. เล่ม 134 ตอนที่ 40 ก ราชกิจจานุเบกษา 6 เมษายน 2560

_____. (2560). *พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ ว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2560*. เล่ม 134 ตอนที่ 105 ก

วิสุทธิ โพธิแทน. (2550). *แนวคิดพื้นฐานของประชาธิปไตย*. กรุงเทพฯ: คณะรัฐมนตรี และราชกิจจานุเบกษา

วารินทร์ เล็กใหญ่. (2553). *การพัฒนาบทบาทสาขาพรรคการเมืองตามความคาดหวังของประชาชนในเขตเทศบาลเมืองไธยา*

จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. (การค้นคว้าอิสระปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). สาขาพุทธศาสตร์การพัฒนา มหาวิทยาลัย

ราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

สมบัติ อารังธัญวงศ์. (2549). *การเมืองไทย*. กรุงเทพฯ: เสมาธรรม.